

SVENSK TWEED

KAN EN VÄVSTOL FRÅN YTTRE HEBRIDERNA SÄTTA FART PÅ
PRODUKTIONEN AV YLLETYGER I SVERIGE?

HON LEVER SITT EGET LIV – Hatty. Blänker, dressad i svart lack, väloljad och egensinnig. Kring ett sekel gammal stoltserar hon som den första modellen i sin genre. Hon lämnade sitt hemland i väst – ön Harris i Yttre Hebriderna – och skjulet hon bodde i, korsade Nordsjön och landade i en tvättstuga i Kungsängen. Här är hon varsamt omhändertagen, det trasiga är lagat, det icke funktionella är tillfixat och än en gång löper trådar i solv och rör.

Intresset för ullen har följt Stefan Moberg ända sedan han hörde berättelserna från mormor, moster och mamma. Berättelser från deras arbete på Gästriklands Yllefabrik, 1892–1966/67, nu Järbo Garn. Ull och ylle. Nyttigheter och stolthet.

För några år sedan lärde sig Stefan Moberg att handspinna. Vann spinn-SM. Köpte vävstol. Fler vävstolar. Började utforska vävningen av tweedyger. Ville mer och snabbare. Under ett samtal med några vänner under Färfesten i Kil säger han det som han sedan gjorde. Spontan. 'Kanske skulle man köpa sig en Hattersley för att kunna producera mer och *snabbare*?'

På Facebook hittar han en Hattersley, en mekanisk vävstol som styrs av trampor med fotkraft, helt utan el.

Varpen är, när vi besöker Stefan i hans verkstad norr om Stockholm, ett grått entrådigt ullgarn 6/1 från Kampes Spinneriprodukter i Mariestad. Ullen i garnerna är inte svensk, en viktig anledning är att det fordras stora mängder av enhetlig kvalitet för ett stort spinneri. Stefan har använt garnet i många vävnader och i flera av de tweedyger han hittills har vävt i sina handvävstolar. Det är ett bra garn.

Så föddes idén om att skapa en svensk tweed. Första steget var att ta fram en ullblandning som ger den karaktär han vill åt. Valet föll på en mix av ull från gutefår, gotlandsfår, leicester och värmlandsfår, mängden ull från gutefår dominerar.

Gutefåret och gotlandsfåret härstammar båda från det gotländska utgångsfåret. De har avlats i två helt skilda riktningar. Gutefåret har en mjuk bottenull och långa, kraftiga täckhår med inblandning av dödhår. Gotlandsfåret har i huvudsak avlats för att ge en jämn lockig päls lämplig till pälsar och inredningsskinn. Den typen av ull anses svårspunnen av svenska spinnerier.

Ullkontoret på Gotland (Sveriges enda storskaliga ulltvätter) levererade 50 kilo av ullblandningen: gute/gotlandsfår/leicester/värmlandsfår till den första spinningen, vilken skedde under 2020, på Wälstedts Ullspinneri

i Dala-Floda i Dalarna. Wälstedts Ullspinneri är ett småskaligt spinneri som bland annat producerar ett melerat garn, Vålberggarnet, där olika färgblandningar kardas samman och spinnas i en och samma kard- och spinnmaskin. Denna kunskap var en av anledningarna till att Stefan Moberg vände sig hit. Stefans ullmix fungerar dock inte i just denna maskin. Ullen kardas separat och spinnas i spinnmaskinen. För att komponera den rätta ullblandningen kardade och spann Stefan prover för hand innan maskinerna rullade igång. Dels fick han fram den rätta känslan på blandningen, garnets grovlek och spinnsnodd, dels var det nödvändigt i och med att det endast fanns femtio kilo ull, inget fick gå fel vid maskinspinningen.

Garnet är ett entrådigt garn med hög spinnsnodd och glans. På bordet ligger ett vävt prov. Några prover har även handfärgade garner av Stefan. Tyget är stabilt med spänst och stark karaktär, i Stefans tycke lite väl vasst. Nästa blandning ska innehålla lite mindre av guteull med sina kraftiga täckhår och dödhår och lite mer leicester med mjukare, finfibrig ull. Målsättningen är att garnet ska bli mjukare och ta upp färger bättre.

Arbetet med att skapa en svensk tweed har kommit en bit på väg.

Svensk ull är så mångsidig. Olika garner ger skilda kvaliteter och mycket kan göras med bindningar och efterbehandlingar. Och det faktum att vi har så många olika typer av ull i Sverige lockar mig att göra det mest optimala av en så unik resurs.

STEFAN MOBERG

Ullblandningen finns. Garn finns. Nu ska det bli en kvalitet i större kvantitet. Och det är nu Hatty kommer in i bilden.

Att få allt på plats efter att Hattersley-vävstolen packats upp har varit en stor utmaning. Tanken var att han skulle resa till Yttre Hebriderna och se vävstolar och produktion på plats, men coronapandemin satte stopp för det. Det blev digitala kontakter som gällde. Till sin hjälp har han haft hjälpsamma personer på Yttre Hebriderna, facebookgruppen "Hattersley Loom Weavers" samt manualer som finns på nätet. Det är ett gediget pusslande för att få alla delar på plats i både vävstol och spolmaskin.

Stefan sätter sig på plats vid vävstolen. Med två pedaler som enda kraft styrs mekanik, skålbildning och skyttlar. En spole väver ca 7 cm på lite mindre än en minut. Adderas byte av spolar och andra moment kan det en bra dag bli 3 meter i timmen.

– Men, påpekar Stefan. Hatty har temperament. Säger du högt att du ska väva en viss mängd under en dag kan du ge dig sjutton på att skyttlarna börjar flyga omkring.

Idag går det hyfsat. Inslag för inslag byggs en väv. Det är ett behagligt, rytmiskt ljud när skytteln far fram och tillbaka. Han ser nöjd ut.

Hur tänker du dig en svensk tweed?

– Den ska vara helt producerad i Sverige: fåren betar i Sverige, garnet framställs i Sverige och har en speciell känsla där ull från

Vi skräddare kallar ofta ett ylletyg för smörtyg. Jämfört med t.ex. bomull och siden kan man i stort sett göra vad som helst genom att forma, krympa, sträcka, pressa.

CAROLINA SETTERBERG

gutfåret med sin tydliga karaktär ingår. Färgskalan vill jag ska utgå från svensk natur. Tyget vävs här på min Hattersley. När det gäller kvaliteten, där ju Harris tweed har en tydlig deklaration gällande vikt, tätheter, ursprung och tillverkning, tänker jag att min tweed är en relativt tät kvalitet. De prover jag hittills har vävt har 10 tr/cm i varpen. Tätheten gör att jag inte valkar den så hårt.

De yllevävnader han hittills har vävt i handvävstolen har varit i så små mängder att det har räckt att använda tvättmaskinen för valkning. Det blir omöjligt med de kvantiteter han nu har tänkt sig att producera. Då krävs andra metoder. Stefan har kontaktat *Sjuhäradsbygdens Färgeri*. De erbjuder en mängd olika efterbehandlingar och beredningar som kan vara lösningen för att få fram större mängder av den rätta kvaliteten.

Carolina Setterberg har gesällbrev i damskrädderi. Hon har sytt två jackor i det tweedtyg som Stefan har vävt i en handvävstol med garn från Kampes spinneriprodukter. De fick kontakt när Carolina sökte tyg till ett plagg som hon skapade då hon gick en distanskurs i cirkulär ekonomi på Textilhögskolan i Borås. Hon sökte på nätet och hittade Stefans tweed, visserligen inte av svensk ull men med garn spunnet i Sverige och handvävd i Sverige. "Second best" som hon säger. Jackan har bara rena material i sina olika delar och kan lätt återvinnas.

– Ylletyger har lyxstatus utan att vi tänker på det, Armanikostymer, fina crêpetyger, tweed, vadmal. Säger du siden tänker alla kvalitet och exklusivitet. Jag vill mena att

detta gäller även ylletyger. När jag berättar för mina kunder om ylletygernas egenskaper; lätta att sköta: att du bara behöver hänga ut dem för att vädras, hur de både kan värma och reglera värmen. Och yllekläders status: att de utstrålar stil och självklar lyxkänsla och att ett plagg helt i ull fungerar att återvinna, det kvalar in den cirkulära ekonomin. Mitt enkla råd är: Köp en ordentlig jacka eller kappa skräddad i fin yllekvalitet så har du ett plagg för resten av ditt liv.

– Och nu när det blir en tweed med garn producerat i Sverige, av svensk ull, då blir det "Top of the class", fortsätter hon. Och blir det stora kvantiteter är det än mer intressant för oss skräddare. Då vet vi att det finns, vi kan presentera det för våra kunder och det finns en trygghet i att vi kan använda det. Det skulle boosta yrkes stoltheten att få arbeta i ett helt svenskt tyg, och dessutom handvävt.

Stefan Mobergs projekt att ta fram en svensk tweed har fått stöd från Nämnden för hemslöjdsfrågor. Vad är hans vision för ylleproduktion i en större skala?

– Jag vill skapa ylletyger i svensk ull för att vi ska använda mer av den svenska ullen. Om det kan inspirera andra att göra sin grej av denna fina råvara är det ett viktigt syfte med projektet.

Ute är det väder för tweed; fuktigt, dimmigt, gråkallt med mjuka färgskiftningar där trädens grenverk tecknar sig i skarpa siluetter. Carolina Setterberg bär sin välskräddade jacka i Stefan Mobergs handvävda fiskbensmönstrade tweed tillsammans med vida svarta byxor i tunn yllecrape.

För VÄVmagasinet har Carolina Setterberg sytt en figursydd kavaj med många detaljer och en generös krage. Tyget beskrivs på sidan 20. Carolina Setterberg, damskräddare: carolinasetterberg.se

Följ Stefan Mobergs utveckling av en svensk tweed: stefanmoberg.com

Cirkulär ekonomi

är ett uttryck för ekonomiska modeller som lyfter fram affärsmöjligheter där kretslopp dominerar snarare än linjära processer.

Hattersley

En vävstol skapad av George Hattersley and Sons Ltd. i Yorkshire i UK med början i mitten av 1800-talet. Den styrs med fotkraft. Hattersley av olika modeller används exempelvis för att väva Harris Tweed i enkelbredd på Yttre Hebriderna.

Vetskapen om och frustrationen över att en stor mängd av den svenska ullen slängs, i kombination med lusten att arbeta med yllevävnader gav Stefan Moberg idén att utveckla en svensk tweed. **T v** Stefan Moberg har byggt en egen varpram. Hatty, en Hattersley som bland annat används att väva Harris Tweed på. **T h** Garn och väv till en svensk tweed.

